

*В.М. Васильченко, канд. філол. наук, С.О. Голоско, магістрантка
(Національний авіаційний університет, Україна)*

Досвід міжнародних журналістів-розслідувачів російсько-української війни

В умовах російсько-української війни значне місце займає інформаційна боротьба. Інтернет переповнений сумнівним контентом, та маніпулятивною чи фейковою інформацією з неперевірених джерел. У воєнний час зростає роль розслідувальної журналістики як способу фіксації воєнних злочинів та викриття російської пропаганди та міфів. Журналісти стали не лише свідками бойових дій, а й їх учасниками.

ЗМІ є одним із найбільш потужних «каналів» трансляції настроїв та упереджень суспільства та відповідно реакцій на події, що відбуваються в країні та світі. Тобто журналістика – це робота з аудиторією. Тож метою даної роботи є висвітлення діяльності міжнародних журналістів-розслідувачів, які висвітлюють війну в Україні на міжнародній арені. Адже кожен матеріал в майбутньому стане доказом військових злочинів Росії.

В умовах воєнного стану Інтернет є одним з найефективніших способів комунікації. Всесвітня мережа надає можливості обміну інформацією всім групам людей, які використовують її у власних цілях, у тому числі з метою пропаганди власних ідеологій, насильства і залучення користувачів до певних політичних чи суспільних угруповань. Вагомою особливістю Інтернету є свобода слова. Так, від початку війни в Україні Росія вдається до ведення пропаганди на сусідніх територіях, зокрема на тимчасово окупованих, а також до хакерських атак та створення ботів та фейкових сторінок у соцмережах.

Питання інформаційної боротьби України в умовах повномасштабної війни лишається актуальним та не дослідженим. Увагу до «інформаційного фронту» в умовах гібридної війни звертали такі науковці: Ю. О. Горбань [2], Є. В. Магда [4] та інші. Ведення війни Росії проти України досліджував Т. Кусьо [3], частково охопивши інформаційний спротив та агресію. Однак значна кількість наукових праць була написана в довоєнний період та орієнтується на ефективні, однак вже застарілі матеріали та першоджерела.

Питання розслідувальної журналістики в Україні та її впливу в довоєнних умовах до 2020 року досліджували Г. В. Старкова та К. В. Ярьсько [6]. Науковці зверталися до витоків журналістських розслідувань та переведення праць журналістів до наукової бази.

Варто зазначити, що журналістика реалізується на засадах чинного законодавства та не дає повної волі працівникам медіа. В умовах воєнного стану питання безпеки постало як перед самими журналістами, так і військових та цивільного населення. Не без того, що українська журналістика регулюється на нормативно-правовому рівні, визначена Конституцією та рядом законів України, зокрема: «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про інформаційні агентства», «Про порядок

висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» тощо [5].

Після вторгнення Росії в Україну команда GIJN опублікувала поради для журналістів-розслідувачів, які висвітлюють війну [8]. Це включає широкий спектр тем, серед яких: відстеження російських активів, розслідування військових злочинів, необхідні документи, попередня підготовка, цифрова безпека, поради щодо екстрених переїзтів тощо. Це має неабияке значення з боку міжнародних партнерів. Адже в Україні та за кордоном працює багато журналістів зі всього світу, які охоче висвітлюють російську війну. Крім досвідчених воєнних кореспондентів, в Україні працює й чимало новачків. А в умовах війни ледь не кожен український працівник медіа став військовим кореспондентом.

Зважаючи на міжнародний досвід висвітлення воєнних подій в Україні журналістами іноземна преса стикається з певними викликами у дотриманні стандартів журналістики, зокрема об'єктивного висвітлення подій. Так, в одному з матеріалів медіа «Голос Америки» Майкл Вейс, американський журналіст, директор News Line Magazine зазначив: «Хто працює у західних ЗМІ скаже, що складність полягає в зобов'язанні бути об'єктивним або здаватися об'єктивним... Багато інформаційних організацій повторювали тези російського МЗС, включно з теоріями змови, без жодного сумніву та скепсису. Тоді як ці теорії можна було легко спростувати лише за допомогою мінімального розслідування» [1].

Таким чином, однозначно можна стверджувати, що діяльність міжнародних журналістів у російсько-українській війні має важливий аспект – зібрані факти знадобляться під час доведення воєнних злочинів росіян.

Крім того, міжнародні журналісти-розслідувачі стають у нагоді в «обмані» окупантів на полі бою. Так, директор проєкту журналістських розслідувань Bellingcat Хрісто Грозев на сторінці Twitter [7] розмістив дописи, у яких заявив, що не брав участі в операції українських спецслужб, однак разом із командою розслідував протистояння ФСБ та українського ГУР, які намагались переграти одне одного. Таким чином, журналіст-розслідувач розповів, як українська та російська сторона намагалися отримати інформацію одна про одну, свідомо передаючи дезінформацію через російських пілотів та їх близьких. Зокрема, представники українських спецслужб надали російській стороні фейкові карти дислокації ППО та злітно-посадкових смуг. Умовна «гра» військових скінчилася, однак фіксатором «хитрих» військових схем стали саме міжнародні журналісти-розслідувачі.

Таким чином, приходимо до висновку, що кордони не мають меж для журналістських розслідувань. І досвід та джерельно-доказова база міжнародних журналістів є край ризикованою. Світова спільнота через розслідування незалежних сторін воєнного конфлікту безпосередньо бере участь в ньому, висвітлюючи потаємні перемовини та дані. В науковому просторі постає пряме завдання фіксувати ці матеріали та виокремлювати головні шляхи розвідувальних методів журналістів-розслідувачів, які безпосередньо беруть

участь на українському фронті та сприяють нашій перемозі, шляхом висвітлення подій у світові медіа.

Висновки

Сучасна журналістика трансформувалася в умовах російсько-української війни та набула значущості у фіксації воєнних злочинів. Зокрема викреслилася суспільно-важлива мета розслідувальної журналістики. Безпекові та законодавчі вимоги диктують обмеження діяльності журналістів, однак ситуація в Україні розширює спектр тем для дослідження, зокрема російських злочинів. Важливо зауважити, що питанням війни в Україні з боку Росії зацікавлений увесь світ. Тож міжнародна журналістика працює на одному інформаційному фронті з Україною. Міжнародні розслідувачі в країні та за її межами відслідковують та викривають злочини російських військових, політичних та громадських діячів, надаючи розголосу їхнім діям через онлайн-простір. Так, міжнародна журналістика приймає активну участь не лише у фіксації злочинів, а й у веденні контрпропаганди.

Список літератури

1. Голос Америки. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zhurnalisty-provjnu-v-ukraine/6555069.html>. (Дата звернення: 20.08.2022).
2. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю. О. Горбань // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2015. – № 1. – С. 136-141.
3. Кузьо Тарас. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / Пер. з англ. Андрія Павлишина. – Київ: Дух і література, 2018. – 560 с.
4. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. – Харків: Віват. – 2015. – 304 с.
5. Правові засади діяльності журналістів в Україні. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_37038. (Дата звернення: 20.08.2022).
6. Старкова Г. В., Ярьсько К. В. Розслідувальна журналістика в Україні та її впливи / Теорія та історія журналістики, том 31 (70) № 2 ч. 4, 2020. – С. 222-228.
7. Хрісто Грозєв. Twitter. URL: <https://twitter.com/christogrozev/status/1551535542180929536>. (Дата звернення: 25.07.2022).
8. Eunice Au and Connected Action. Data Journalism Top 10: Celebrity Jets, Amazon Destruction, Pakistan Floods, Meme Origins. URL: <https://gijn.org/>. (Дата звернення: 01.09.2022).